

a szláv—magyar kapcsolatokat szolgálta a szegedi egyetemen akkor, amikor ezt az elgondolást nem jutalmazták, s mikor az komoly kiálást jelentett... (Banner József)

Ezek után nem csekély érdeklődéssel várjuk a kilátásba helyezett további köteteket, amelyek majd Pável Agoston ugyancsak kiváló költői és műfordítói munkásságát mutatják be.

PATÓ IMRE

A ZAGORJE KÖLTŐJE

GUSTAV KRKLEC: *Feketerigó*.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1977.

GUSTAV KRKLEC: *Pred licem zbilje*.
Dom kulture, Vrbsa, 1977.

Éppen tíz esztendeje annak, hogy Szabadkán járt Gustav Krklec, és Csuka Zoltánnal együtt fellépett az Eletjel élőlírája keretében. Ez volt az Eletjel első kétnyelvű estje, tehát nagyon is emlékezetes a szabadkaiak előtt. Es most — megint csak Bácskában és a szomszédos Magyarországon — szinte egyidejűleg jelent meg két kis kötet, mely a nagy horvát költő költészetét sugározza felénk. A Budapesten kiadott könyvet Csuka Zoltán állította össze egy Zágrábban és egy Belgrádban megjelent kötet alapján, felhasználva a magáé mellett Ács Károly, Dudás Kálmán, Fehér Ferenc, Majtényi Zoltán, Pór Judit, Tandori Dezső és Várady Szabolcs fordításait is, az újvidéki Forum nyomdájából kikerült válogatást pedig dr. Draško Redep szerkesztette a fiatalok jugoszláv költészetének fesztiválja alkalmából. A két kötet még abban is rokon, hogy igen sok azonos verset tartalmaz, tehát a magyar kiadás bizonyos tekintetben tükörképe is a szerbhorvátnak, s a kettő együtt fennen hirdeti a testvéri összefogás eszméjét, ahogyan maga Gustav Krklec is megálmodta.

Most, hogy a két kötet költeményeit hasonlítgatjuk össze, Gustav Krklec már nincs az élők sorában, s ez a két kötet mintegy utolsó üzenetének is tekinthető a szerbhorvát és magyar nemzetiségű olvasók felé egyaránt. Ez az utolsó üzenet annál beszédesebb, mert feloldja azt a látszólagos ellentmondást, mely Gustav Krklec költészetét jellemezte. A nagy horvát költő ugyanis méltán tekinthető szűkebb szülőhazája, a horvát Zagorje költőjének, hiszen versei ezen a szűkebb szülőhazán át élnek és lélegeznek, ugyanakkor azonban mégsem tekinthető csupán a maga szűkebb környezetét tükröző és hirdető költőnek, hanem hangja messzire csendül, távoli szíveket dobogtat meg, mert a maga kis Zagorjéjának rögeit szemlélve, messzire néz és messzire lát, s éppen ezért nem egyszerűen horvát költő, hanem — mint Josip Barković, a horvátországi íróegyesület elnöke is hangoztatta, mikor sírjánál búcsúztatta a költőt — a szó igazi értelmében jugoszláv költő is. S mi ehhez nyugodtan hozzátehetjük még azt is, hogy még ez sem fejezi ki a maga teljességében Gustav Krklec költészetének lényegét, mert úgy érzem, Gustav Krklec nem is csupán a szó igazi értelmében vett jugoszláv költő, hanem ugyanakkor „csak” költő is, minden nemzetiségi meghatározás nélkül. Ezt sugározza most ez a két kötet is, mely hosszú évtizedek során megjelent költeményeiből nyújt át egy kis ízelítőt az olvasóközönségnek.

De vajon mi emelte Gustav Krklecet a nemzetek fölé, az általános emberi magaslatokba? Azt mondhatjuk, egész költői szemlélete, melyet felfűtöten sugároz ez a két nemrég megjelent kötet is. Nemcsak a tiszt-

tán csendülő, életerőtől duzzadó, derús költői öntudat árad ezeknek a verseknek a soraiból, hanem a tudatos sorsvállalás is, mely a kifejezés eszközeinek helyhez kötöttsége ellenére, a zagorjei környezet szemüvegének viselése ellenére sem skatulyázható be a megszokott szülőföld-versekbe, mert a helyi környezetből mindig felvillan valami egyetemes érvényt, valami általános emberit. Költeményei ugyanis mindig az egész emberiséghez szólnak, mert nem valami elzárkózó nemzeti érzés, hanem kitarulkozó nemes szív fűti őket, s ez abban jut kifejezésre, hogy a zagorjei verseket is az egész természet imádata hatja át. Ez a megnevelő panteizmus jellemzi egész költői és emberi munkásságát, hiszen nagy őszinteséggel ő maga is azt vallja önmagáról, hogy úgy érzi magát, mint egy levél a fán.

Mint kritikusai nem egyszer megállapították róla, egész költészete tulajdonképpen himnusz az élethez, a bilincsektől és a halál súlyától is felszabadultan. S ahogy a szabad verstől a zárt formáig, a szonettig való eljutása nem jelent visszafelé haladást, ugyanúgy a természetbe való belemélyedése sem jelenti az egyetemes emberi környezettől való elkülönülést. Erről tanúskodik egyébként az is, hogy még sötétebb hangvételű versein is átperzsel a reá annyira jellemző derű.

Halk szavú költő, aki a természet jelenségein át szemléli az életet, a természet szótárával fejezi ki legmélyebb érzéseit és gondolatait. Verseiben életre kelnek az erdők, csermelyek, színekkel telnek meg a fehér zagorjei házak, és madarak távoli víjogása mesél az életről. Még a modern életet, a várost is csak úgy tudja érzékelni, hogy a természet meleg ölébe ágyazza. Es mindegy, hogy szülőföldjéről emlékezik, vagy a szerelem duzzasztja érzéseit, mindennek a teljességét, méreteit csakis az erdőkkel, mezőkkel, kék éggel, madarakkal összehasonlítva érzékeli és érzékelteti igazán, és csak ez ad nyugalmat csapongó lelkének is:

*„Már majd mindent tudok, s mindenbe beleunva,
átlábolva a kín zavaros vizein,
kiegve, szomjasan, egész lelkeimmel újra
a tiétek leszek, fűzfák, nővéreim.”*

(Szülőföld — Pór Judit fordítása)

Amikor mélyen magába tekint, a komor túlvilág álmaival küzdve, amikor az élet jelenségeit elemzi, boncolgatja önmagában, így összegezi magában a kedves lényét:

*„Egy pillantás csak: a kék egekre, a tiszta
patakra, mely mohón iramodik tova,
honom erdőire, ahol álmát alussza
szerelmes fajdkakas és félénk őszuta.”*

(Fekete rózsa — Várady Szabolcs fordítása)

Ez a természetimádat, ez a rousseau-i megtisztulás betölti egész életét, de nem a valóságtól menekülő naiv utópia világát keltve életre, hanem ellenkezőleg: felgyorsítva egész mai világunk vérkeringését. S ha felrémlik is előtte a gondolat, hogy az ég azért tiszta, mint a vászon, mert kezünk nem éri el, hogy mocska rátapadna, ez a gondolat éppen hogy csak meglegyinti, megkísérti, s nem jellemző a valóságos nézeteire, érzelmeire, mert hiszen nem tagadja, hanem mindennekfelett igenli az életet, a fejlődést, az előrehaladást.

Ez meglátszik abból is, hogy a kötet második részében, amely a sötét háborús időkben született verseket öleli fel, éppen a sarló zengésének elhallgatásával, a vízmoraj megalvadásával, a nap feketeségével fejezi ki ennek az állapotnak a természetellenességét, kivételességét. Nem hangzatos szavakkal ostorozza a sötét időket, a fasiszta uralkodni vágyást, csak az emberhez szól halk szóval, de mindent kifejezően, megint csak az erdei forrás megidézésével: „senki se szolgál, senkit te se szolgálsz.” A háború tajtékos hullámai csapkodnak ennek az időnek a verseiben, de nem üres szitkozódással, átkozódással fejezi ki költői ítéletét, hanem

csak „ajtók csattanása” fut kergetve a feldúlt lakásban a menekülők után. Szonettekbe szorulnak a borzalmak, a Dunán ringó hulla, a halakuló madárdal, a tüskésbozótból sziszegő kigyó. Mintha szükségét érezné, hogy szigorú szonettszabályokkal, költői rendszabályokkal fékezze meg ezt a fékevesztett kort. Még a pusztulást, az ellenség dúlását is a „fönnyadt lombok”-kal, a „hóhér pók”-kal érzékelteti, a harcok végét pedig a „fűzfasíp” felhangzása jelzi, és a „levélen vízcsepp” sugározza magából az újjászületést. És ez természetes is, hiszen ebben a költői világban a zord valóság azzal fejezhető ki leginkább, hogy a költő tüskebozótokat és kórokat lát szerteszéjjel. És ez nem a valóság degradálása, hanem éppen ellenkezőleg: felmagasztosodása arra a színvonalra, ahol a zöld ágak, a bujkáló patak, a csillogó harmatcseppek jelzik az örök mindennapok rendjét, tehát az örök előrehaladást.

Ki ne érezné a magyar kötet harmadik részében az újjászületés lobogását a következő sorokból, még akkor is, ha a természet rejtjelével írott versben kiáltja felénk a költő:

*„A bokron rigó. Ki érintget, ó, ág?
Forrás csobog... Várj, idő! hadd maradjak!
Romjaidon már pásztor sípja szól át,
s gyermeket táplálsz, új ország, te gazdag...”*

(Feljegyzés az országról — Tandori Dezső fordítása)

A költő, aki így érzett, aki az örök természet értékeivel ékesítette még a pusztulást, az emberi kegyetlenséget is, attól a költői igazságtól vezérelve, hogy észre kell venni a szépet, az örök értékűt még a mocsokban is, ma már nincs közöttünk. Elragadta a halál. De neki ez a halál sem volt idegen, beletartozott a természet egészébe, így énekelte hát meg egy Villon-fordításhoz írt költői széljegyzetében:

*„Átkelek a vizen, a csalitosba,
várnak a vadak és a madarak.
Füvek közt a szűz reggel arcomat
a szabadság harmatával lemossa.”*

(A költő halála — Várady Szabolcs fordítása)

Amikor tehát ma e két kötet megjelenése kapcsán is róla emlékezünk, úgy érzem, ez az emlékezés nem lehet teljes anélkül a négy rövidke sor nélkül, amelyet ő maga írt mély költői vallomásként *Csak négy sort még* címmel, s amelyet Csuka Zoltán ültetett át magyar nyelvre:

*„Az őszi éjben, Szemem behunyni,
a fűben elnyúlni. a csend beszéljen”.*

Igen, a költő nem halt meg, csupán a fűben elnyúlva, pihen. A fűszálakon lírájának halk hangjegyei kelnek életre. Beszél helyette a csend.

KOLOZSI TIBOR

IDILL ÉS TRAGÉDIA

VAGÓ MARTA: *József Attila.*
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975.

A József Attila szakirodalom régóta tudott Vágó Márta emlékiratainak és a nála levő József Attila-kéziratoknak a létezéséről. Hasz-

nálták ezeket a kritikai kiadás szerkesztői, a levelekből szemelvényeket közöltek folyóirataink, a visszaemlékezések részletei ugyan-